

MİLLETVEKİLLERİNİN SORUMSUZLUĞU- DOKUNULMAZLIĞI VE MANEVİ TAZMİNAT DAVASI

Prof. Dr. İbrahim KAPLAN*

Temsili sistemin hakim olduğu demokratik parlamenter rejimlerde, millet adına ve milletin vekili sıfatıyla yasama görevi ifa eden parlamento üyelerine, bu sıfatları devam ettiği sürece bazı vazgeçilmez, anayasa hükümlerinin çizdiği sınırlar dahilinde, mutlak imtiyazlar tanınmıştır.

Bu imtiyazlardan ilki Anayasamızın 83. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenmiş bulunan, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden dolayı sorumsuzluk; ikinci ise aynı hükmün 2. fıkrasında yer alan, milletvekili seçilmeden önce veya sonra işledikleri suçlardan dolayı meclis kararı olmadan tutulmama, sorguya çekilmeme, tutuklanmama ve yargılanmamayı ifade eden yasama dokunulmazlığıdır.

Biz burada milletvekillerinin meclisteki oy ve sözlerinden ve mecliste ileri sürdükleri düşüncelerinden dolayı sorumsuzluklarını ifade eden "teşrii mes'uliyetsizlik" (yasama sorumsuzluğu-İndemnität) üzerinde duracağız ve özellikle milletvekillerinin meclis genel kurulunda, meclisteki siyasi parti gruplarında ve meclis komisyonlarında açıkladıkları söz ve beyanlarından dolayı haklarında, bu beyanların muhatapları tarafından kişilik haklarına yönelik saldırılar nedeniyle hukuki sorumluluk açısından manevi tazminat davası açılıp açılmayacağı, dava açılmışsa Mahkemenin kararının ne yönde olması gerektiği hususundaki görüş ve düşüncelerimizi ifade etmeye çalışacağız.

Meclisteki oy ve sözlerinden dolayı milletvekillerine Anayasa hükmü ile tanınmış sorumsuzluk imtiyazı, parlamentoda söz söyleme ve beyanda bulunma serbestisinin temsili demokrasilerde vazgeçilmez bir söz söyleme hürriyeti olması gerektiği düşüncesine dayanır. Milletin vekilleri bu hürriyet veya hak sayesinde; söz, beyan ve bunların gerekçeleriyle, meclis iradesinin oluşmasına katılmak ve onu etkilemek imkanına sahip olurlar. Bu hakkın kullanılması durumunda söylenen sözler ve sarfedilen beyanlar, hiç bir hukuki müeyyideye tabi değildirler; yani her türlü hukuki müeyyideden muaf tutulurlar.

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Öğretim Üyesi

Meclisteki oy ve sözlerinden dolayı sorumsuzluk imtiyazı; Meclis tüzel kişiliği menfaati gözönünde tutularak, meclis üyelerine tanınmış bulunduğundan, milletvekillerinin münferiden bu imtiyazdan vazgeçmeleri veya feragat etmeleri hukuken geçersiz ve hükümsüzdür. Bu Anayasal imtiyaz nedeniyle milletvekilleri hakkında, Asliye veya Sulh Ceza ve Hukuk mahkemelerinde söz söylemeden sakinme ve çekinme davası, küfür ve hakaret dışında kişilik haklarına yönelik tecavüz nedeniyle maddi ve manevi tazminat davaları açılmaz, ihtiyati tedbir kararı verilemez.

Anayasamızın 83. maddesine göre; sorumsuzluk imtiyazı, meclis çalışmalarındaki oy ve sözleri, mecliste ileri sürülen düşünceleri kapsamaktadır. Meclis çalışmaları sırasında alınacak kararlarda kullanılacak "oy"larla ilgili genellikle bir hukuki sorun çıkmamaktadır. O halde, sorumsuzluk imtiyazından yararlanmada üzerinde durulacak esas nokta, meclis çalışmaları sırasında söylenen sözlerle mecliste ileri sürülen görüş ve düşüncelerin kapsamının tayinidir. Meclis çalışmalarındaki "sözler"den ve ileri sürülen düşüncelerden maksat, en geniş anlamda parlamenterlerin sadece görüş bildirme şeklindeki beyanları değil, özellikle ileri sürülen değer yargıları, ithamlar, vakia iddiaları ve irade açıklamalarıdır. Bunların doğrudan veya dolayısıyla, yani söz düellosu şeklinde oluşu, sözlü, yazılı veya fiili davranış biçiminde bulunuşunun sorumsuzluk imtiyazı açısından ehemmiyeti yoktur. Yalnızca fiili tecavüzler, küfür ve hakaret biçimindeki sözler, sorumsuzluğun kapsamı dışında kalmaktadır.

Sorumsuzluk imtiyazı kapsamında mütalâa edilen söz ve düşüncelerin, bir organ olarak parlamentoda, yani meclis oturumunda veya komisyonunda veya siyasi parti grubunda, meclis faaliyetleriyle ilgili gündem dahilinde ve haricinde, sarfedilmiş olması yeterlidir. Milletvekili tarafından söylenen sözlerin ve açıklanan düşüncelerin, açıklanma mahallinin belli bir yerle örneğin meclis kürsüsü veya meclis binası içi veya meclis genel kurul salonu veya komisyon odası veya siyasi parti grup salonu ile sınırlandırılması hatalıdır. Sorumsuzluk imtiyazı kapsamına, meclis faaliyeti ile ilgili olmak şartıyla, gezilerde, denetimlerde yapılan beyanlar da dahildir. Buna karşılık, milletvekillerinin siyasi parti faaliyeti ile ilgili olarak seçim meydanlarında, siyasi mitinglerde söyledikleri sözler ve yaptıkları konuşmalardaki beyanlar, sorumsuzluk imtiyazının kapsamı dışında kalmaktadır.

Sonuç olarak, meclis faaliyetleri kapsamında, millet vekillerinin anayasanın çizdiği sınırlar çerçevesinde mecliste ve onun birer alt organı olan komisyonlarda ve meclis siyasi parti gruplarında, sarfettikleri sözler ve ileri sürdükleri düşünceler, sorumsuzluk imtiyazından yararlanır ve hukuki müteyyideden muafırlar. Beyanda bulunan ve düşünce ileri süren veya ithamda bulunan milletvekilleri hakkında hukuki bakımdan, kişilik haklarına yönelik tecavüzün önlenmesi, maddi ve özellikle manevi tazminat davaları açılmaz, açılmışsa bu davaların "sorumsuzluk imtiyazı" nedeniyle reddi gerekir. Bu husus temsili demokrasinin ve hür parlamento iradesi ilkesinin bir gereğidir. Aksi durum her iki demokratik kurumun inkârı anlamını taşır.